

GYERMEKIRODALOM

TARAS KERMAUNER

A *Suncokret na ramenu* (Napraforgóval a vállamon) című antológia van előttem, amelynek alcíme: Gyermekversek France Levstiktől máig; szerkesztette Njiko Grafenauer, a Mladinska knjiga kiadása, Ljubljana, 1975.

Mint minden válogatás, Grafenaueré is sajátos, egyéni. Kihagyta a nevelő célzatú, moralizáló vagy ideologizáló verseket; mint meggyőződéssel, Grafenauer csak a nyelvileg megfelelő, önálló és újszerű verseket értékeli. A válogatás, éppen e jellegzetessége miatt, nagyon megfelel az én céloknak is, antológia-vizsgálatom ugyanis semmiképpen sem válhat a pedagógiai célzat bírálóvá vagy a versekben kifejezett álláspontokkal való vitává, hanem a gyermekirodalom jelentős, lényegi tényezőire irányul.

Miután a könyvet végigolvastam, az első határozott benyomásom:

Nem volt igazam, s Strniša jól eltalálta. De hadd magyarázzam meg, mire gondolok ezzel a különös kijelentéssel.

Néhány évvel ezelőtt azt írtam, hogy a háború, előtti és a háború utáni szlovén irodalom abban különbözik, hogy míg az elsőben néhány kiemelkedő, magányos csúcs volt (Prešeren, Župančič . . .) és mélyen alattuk terült el a többiek síksága, addig a háború utániban magasba emelkedő hegyvonulatot látunk, nagyon sok majdnem egyenértékű csúcscsal, és az átmenet szinte észrevétlen a csúcsok és a lankák között. Strniša, szokása szerint, haragudott, és azt állította, hogy ez nem igaz, mert költő csak egy van, a többiek epigonok és dilettánsok.

A gyermekköltészet a felnőtteknek szánt költészetnél sokkal világosabban megmutatja, ki kicsoda és mi mennyit ér. A felnőtteknek szánt írásoknál valamennyi lehetséges szempont fontos: a stílusbeli újítás, a technikai lelemény, az eszmei tartalom, a gondolatok mélysége, az erkölcsiség vagy éppen a morál ostromozása; a költészetben olyan elemek fonódnak össze, amelyek lényegükben nem költőiek, de jelen vannak az irodalomban, a művelődési életben. A gyermekköltészet tiszta, mint a forrás. Amikor a költő fölemelt újjal fenyegetőzik, ujjá kilométerre látszik; nem létezik semmi, ami igazolhatná. Amikor a költő bölcselkedik,

azt mondjuk, hogy ez igen szép, de nem költői. Amikor a költő ismétli, utánozza az elődeit, azt könnyen észre lehet venni. A témakör kisebb átmérője mellett sokkal kevesebb az alapmodell is; aki nem eredeti és önálló, a helyszínen megbukik, azonnal szembetűnik az utánzás. A felnőtt magának és magáról ír, ez arra kényszeríti, hogy minden pillanatban és helyzetben a saját arculatáért küzdjön. Ezzel szemben, aki gyermekeknek ír, kevésbé van korlátok közé szorítva. És maga sem tudja, mikor csúszott át az általános használatba. Nagy költőnek kell lennie, hogy itt is saját szerű legyen, hogy ebben az esetben is saját magának írjon, és ne fedjék el a már ismert feldolgozások. Rövidesen: a felnőtteknek író költők között a jelentősek egész sorát találjuk, míg ebben a könyvben a gyermekeknek írtak, a háború előtti időszakban az egészen jelentéktelenek sokaságában két kiemelkedőt, Levstiket és Župančičot, a háború utáni periódusban pedig két nagyobb Zajcot és Snojt, néhány jobbat, Grafenauert, Kovičot, valamint sok átlagost találunk.

A második benyomásom:

Amíg a felnőttekhez szóló költészet áttörte az egyház és mindenféle ideológiai hatalom által megszabott szűk határokat, mindenről énekel, ami a szívét nyomja, és nem retten vissza egyetlen témától sem, addig a gyermekköltészet még mindig a saját maga által kijelölt határok között mozog. Természetesen, már nem moralizál szembetűnően, a szűk témakör pedig arról tanúskodik, hogy tudat alatt még mindig erkölcsi gátlásai vannak: nem mer a hagyományoktól elszakadni. A Napraforgóban csupán két-három vers beszél a halálról, de ezek is csak a hős haláláról (Kosmač: Lenke, a futár) vagy az ártatlan kisgyermek haláláról (Vipotnik: Zöld sírhely). Két-három versben jelenik meg a szenvedés, de ezek is eszmeileg megalapozottak (Klopčič: Három kívánság). Mintha a gyermek nem szenvedne és nem halna meg. Mintha a világ csupán idillből állna, vagy nevelői gyakorlótér lenne. Mintha a gyermek kizárólag családi lény volna, akit fejjel lefelé a családi érzések, családi hovatartozás árjába nyomtak. Mintha, a családon kívül, egyetlen világa a természet volna, az állatok és növények, mintha egy állatkertben vagy üvegházban élne. Lehet, hogy túl éles megfogalmazás. Mondhatom másként is: igaz, hogy a szlovén költők különböző helyzetekben mutatják be a gyermekeket, de minden helyzetben csakis gyermek marad, gyermekien, sőt: gyermeketegen viselkedik. Kérdezem tehát: ez volna az igazság? Valóban ilyen gyermek-e a gyermek?

Mit akarok ezzel mondani?

Vajon az a kép, amelyet a kicsinyekről, az öt-tíz éves lényekről alkotunk, nem elsősorban a mi elképzelésünknek, a világról alkotott felfogásunknak felel meg; a felnőttek képe nem a gyerekeké? Nem tételezzük-e fel, nem követeljük-e meg, hogy a gyermek tabula rasa-szerű, alakításra, nevelésre alkalmas lény legyen? Nem nyilvánítjuk-e ártat-

lannak éppen azért, hogy jogunk legyen erre az üres lapra írni, miközben nem vesszük figyelembe a természetét, hanem ráerőszakoljuk a magunkét? Ráerőszakolva kegyetlenül, könyörtelenül vagy éppen gyengéden, hízelegve — egyre megy: a kifejezett terrornak vagy a gyengéd rábeszélésnek ugyanaz a célja. Azért, mert valaki gyermek, nem szabad védekeznie, nem lehetnek saját érzései, saját alakja; bármelyik ezen megnyilvánulások közül számunkra csak azt jelenti, hogy a gyermek önfejű, neveletlen, vad, nem közösségi; ha pedig ilyen, akkor kötelességünk — és jogunk — átnevelni őt.

Kellemetlen visszaemlékezni a saját gyermekkoromra, de mégis csak annyit, hogy tudom: a szülői nevelés — számomra — egy más, idegen, ellenséges, tőlem távoli világnak az enyémbe való betörését jelentette. Közöttem és a világ között fékezetlen erejű csodálatos folyó volt. Olelkeztünk. Minden, amit láttam, éreztem, sejtettem, számomra igaz valóság volt. Sehol egyetlen hazugság sem. Mindent szerettem. Sehol egyetlen korlát, fal, tiltás, parancs. Fénylő tömegek vonultak. Fantasztikus kapcsolatok. Egyszerre voltam az égben és a földön, mélyen elrejtve benne, elteltem a földi hangokkal, a virágok és a gyökerek zsongó meséivel. Éreztem a világ zsibbadását, a húsát, tapogattam a színeit, kóstolgattam az ízeit, érzékeim megtízszereződtek, megszázsorozódtak. De azért nem idealizáltam. Mint három-, öt-, hétéves gyermeket, hányszor, de hányszor elfogott a rettenet! A nyomasztó végtelen éjszakák! Az érthetetlen rémület! A reménytelen szeretet! A fájdalomig fokozódó vágyakozások! A simogató gyengédség! A határtalan félelem! Az adakozási vágy és az ajándék utáni sóvárgás! A csillagokkal, a nappal, az ibolyával való mélységes összhang! Nem én magam voltam-e az a ciklámen, az a macska, az a levél? Nem én voltam-e ő és ő — én? Volt-e egyáltalán saját énem?

Igen, itt kezdődik a gyermekkor kérdése.

A modern, kapitalista, neolitikus civilizáció (vagy kultúra, mindegy) az emberekből gazdálkodókat nevel, termelőket, polgárokat, hódítókat, szerepre és tisztségre alakítja őket, fiúkká és apákká, tisztviselőkké és királyokká, rabokká és munkásokká, alázatosakká és felelősökké. Meghatározott elvek szerint alakítja őket. Fejleszti az értelmüket. A fegyelmüket. Az erkölcsüket. Állandóan szűkítve, pálcikákká formálja őket. Négyzetté és dobozzá változtatja őket, hogy minél megfelelőbb lelki formát kapjanak, hogy minél jobban beleilljenek abba a konténerbe, amit európai társadalomnak nevezünk. Mindenki része kell, hogy legyen a társadalomnak — ennek a csodálatos, sokrészes, sokrekeszes szekrénynek (ő, modern háztartásunk te csodálatos összeilleszthetősége) — ugyanakkor pedig egyedül individuumnak kell lennie, ami annak az egésznek a legkisebb része, amelyet mindig fel lehet bontani, szabályos részekre osztani, egészen a legparányibbig. Mindenki el van választva a többiektől, lévén önmaga az egyén, az én, a törvény (erkölcsi); lévén jogi személy, állam-

polgár; lévén benne a középpont, amelyre az integráció épül. E középpont tulajdonképpen a törvény, ami pedig általános, de ez most nem számít. A törvény szabályozza magát a forgalmat, belülről, elvontan, a munkán, az igazságszolgáltatáson, a társadalmi kötelezettségeken és jogokon át. — És így tovább.

Az a gyermek, ahogyan én átéltem, arról tanúskodjuk, hogy kapcsolatban voltam az egész világgal, hogy közöttem és mások között nem volt semmilyen határ, hogy az értelem csupán kis részecskéje volt az énemnek (nekem? mindennek!), hogy az érzetek százait észleltem, hogy átfűtöttek a vágyak és a képzelet. Az a gyermek viszont, amelyet a szülők, a nevelők és a mindenféle rendőrök kínáltak modellül nekem, négyszögletes lény volt, valamennyi tiltással és parancssal szemben engedelmes: okosan, felelősen, kitűnően felhúzott gépies játékszer, de belül halott, csupán az uralkodásra, a mások legyűrésére szolgáló fejlett hajlammal, amely tagad mindent, ami nem ő maga.

Rendben van. Felvázoltam az ellentétet azon modell, amelybe a modern kor (a neolittól kezdve, de mind rosszabbul) bele akar gyömöszölni mindenkit, mihelyt megszületik, és a nem modellált ember között, akinek megvan a lehetősége a másfajta modellek keresésére, akinek megvan az álma, hogy a rendszernek ne csupán egy tagja legyen, ne csupán egy szín az ezernyi között, hanem, ahogy manapság mondjuk, „fejlesztheti” egyéb irányú tehetségét is.

De mi köze van mindennek a gyermekköltészethez?

Van hozzá köze. Itt rejtőzik valahol a válasz arra a kérdésre, hogy miért ilyen szűk e költészet motívumainak repertoárja, miért van benne annyi tabu. A felnőttnél, legyen bármilyen istenfélő, rendszerető, fegyelmezett is, a szenvedélye, elégedetlensége, kétségbeesése, erőszakossága, álmái, vágyai, ösztönei előbb-utóbb szétörrik az ideológiai és kulturális akadályokat; mindezek a formák, ha csonkán is, de jelei annak a szembeszegülésnek, amellyel az ember a ráakasztott gyeplőt fogadja és a kifejezés csorbasága ellenére is jól érzékelteti a változatosság iránti ismeretlen, megfoghatatlan igényt. A felnőttek ezután üldözik egymást, boldogulnak, megsemmisítenek, hódítanak, szeretnek, meghalnak, a költészet pedig — a felnőttekhez szóló költészet — az ilyen esetekben az ő tükrük; belenéznek és megtudják, hogy lázuk nem abnormális, hanem általánosan emberi, hogy szerencsétlenségük nem csak őket sújtja, hanem kozmikus méretű. A költészet szelep, amelyet a neoliti fegyelmezett társadalom engedélyez. A költészet olyan terület, amely a parancsokon és tiltásokon kívül áll; ezért ilyen állandó és megsemmisíthetetlen, megfelel az ember törekvéseinek, amelyek sokkal mélyebbek valamennyi más magántörekvésnél.

Amit mi felnőttek saját magunknak megengedhetünk, azt a gyermekeknek tiltjuk. Így beszélünk (magunknak): bennünk az erős szenvedély szét-törte a civilizált ember korlátait; ez rossz, de mit tehetünk. A gyermek

azonban még nem rossz, még nincsenek szenvedélyei, miért váltanánk ki belőle szándékosan!

Mintha az, ami a felnőttben megvan, hiányozna a gyermekből! Vagy, jobban mondva, a rajtunk átviharzó szenvedély valóban tipikusan „felnőtt”, általában kegyetlen, vad és visszataszító is. Érthető: annyi akadályt kell áttörnie, hogy ezen az úton elferdül, „felnőttté” válik, teli gyűlölettel, durvasággal, sötétséggel. Valóban szükség van a társadalom olyan modelljére, amely valamennyi emberi hatalmasságot megcsonkít? Nem tudnánk kevésbé önmegsemmisítő módon társulni?

Tovább: azzal, hogy elraboljuk tőle a természetét (szenvedélyeit, kétségbeesését, kívánságait, képzeletét), a gyermeket mi nem változtatjuk eszményivé, beszélő dobozzá, példás automatává, hiperszocializált — a valóságban hiperintézményesített — lényé, hanem éppen ellenkezőleg, ismét elborítjuk parancsokkal, tiltásokkal, gyeplökkal, fegyelemmel, megnyesük, szadista módon turkálva az élő húsban. Tekintet nélkül az élő testre, dagasztjuk; itt valamit kitépünk, amott hozzáadunk, de főleg tépünk és vágunk. Azzal, hogy ártatlanná, tudatlanná, gyerekessé próbáljuk tenni, tulajdonképpen egyedül a mi azon kínosan intézményesített társadalmunk jelöltjévé tesszük, amelyben már ma magunk is éppen elegendet túrunk.

Azt jelenti-e ez — a költészet szintjén —, hogy ebből a kínos helyzetből a kiút: úgy írni a gyermekeknek, mint a felnőtteknek?

Igen, olyan mértékben, amennyire már a gyerekek is a neolitikor megcsonkított lényei, s amennyire ők is ugyanúgy élik át a szenvedést, mint mi. Meggyőződésem, hogy a társadalom hatalma egészen az újszülött bölcsőjéig ér, s ezért csöppet sem meglepő, hogy az ifjúság az elmúlt évtized során ilyen mértékben infantilizsá vált. Ez csak azt jelenti: nem akar a felnőttek világába lépni, abba a világba, amelyet leírtam, s amellyel mi felnőttek sem vagyunk a legkevésbé sem elégedettek. A gyermekeknek ugyanolyan szenzibilitással kellene írunk, mint a felnőtteknek: feljegyezni félelmüket, álmaikat, fájdalmukat, amelyek egyformák és közősek mindannyiunknál. Ugyanazokkal a szavakkal, metaforákkal vagy metonímiákkal írni. A gyermeket elfogja a hányinger, ha továbbra is pillangócskákról, virágocskákról, maokócskákról írunk neki! Ők ugyanúgy szeretnek, alkárcsak mi, habár, ahogy mondjuk, nemileg még éretlenek. Gyermekkoromból magam is jobban emlékszem az Iliászra, amit apám olvasott fel, mint a Cicibánra, amit pedig betéve tudtam. Gyerekeim ma, felnőtt korukban is szívesen emlékeznek vissza azokra az estékre, amikor az anyjuk Zajc és Strniša műveit olvasta fel nekik, mégpedig nem Zajc gyermekverseit, hanem a komoly, bolond, nihilista írásait, amelyekre annak idején felhördült a közvélemény; s azt a Strnišát, aki csillagokról, tengerről, a világ végső titkairól álmodik. S ugyanakkor Anica Černeova és Danilo Gorinšek kiskacsákról és csiripelő cinkékről szóló versikéi még ugyanabban a pillanatban kipárolgtak a fejükből.

A korábban feltett kérdésre még egy lehetséges válasz van:

Nemcsak úgy írni, mint a felnőtteknek! Meg kell találni bennünk, a költőben, a felnőttben azt, ami romlatlan, vitathatatlan, nem neolitikori: előre haladni, ahogy metaforikusan megfogalmaztam, a paleolit felé. Abba a korba, amikor még nem volt egy saját, személyes otthonunk, hanem a teljes világ volt az otthonom — otthonunk —; amikor vadászok voltunk, nem tulajdonosok; amikor utaztunk és nem kuporgattunk, gazdálkodtunk, neveltünk, halmoztunk, árusítottunk. Amikor még, ahogyan erről a görög mítosz is mesél, a nap, a hold, a sárkányok, a tündérek, vízi istenek fiai, az állatok és a növények testvérei voltunk.

Igazágtalan lennék, ha azt mondanám, hogy mindebből a szlovén gyermekköltészetben semmi sincs. Sok mindent megtalálni, de — s ez a fő kifogásom — elsősorban vagy szinte kizárólag csak a témaválasztásban, a régiktől örökölt típusokban, nem pedig a kivitelezésben, a nyelvben, sem pedig a formában.

A gyermekköltészet leírja a napot, a holdat, a fákat, az állatokat, a kitáruikozó tájképeket, a széles mezőket, patakokat, álmokat, elképzelt tájakat, még gyakrabban, mint a felnőttekhez szóló költészet. Ugyanakkor azonban az is igazi, hogy ezek a szimbólumok, jelentésüknél fogva polgárivá vagy még inkább kispolgárivá váltak: a természetet egészében véve a végsőkig idealizálták. A nap megjelenik témaként, de a versekben ez a nap nem az, ami feltölt bennünket, nem energia, amelyet magunkba szívunk, amely az égből belém, beléd sugárzódik. Ilyen energia volna, ha a nyelv által ragyogna, s ilyen energia sugárzik néha Levstik, valamennyire Župančič verseinek szavaiból. A nyelv a nap. A nyelv a hold és az állatok. Költészetünk nagy részében a nap mint fogalom szerepel, mint olyan tárgy, amelyet a költő megfigyel és leír. Mint a nevelés eszköze, vagy egy megfigyelési gyakorlat tárgya. Sőt, mint a poetizálás eszköze: a világ líraizálásáé. Az ilyen lírában a nap költői tárggyá válik, amelyet a költő, legjobb esetben megfigyel (ilyenkor tudóssá válik); a legrosszabb esetben pedig arra használja fel, hogy segítségével szép képcskét fessen. A nap itt már nem mitikus előzmény, hanem csupán kép. Aki e képet nézi, már nem a nap gyermeke, nem az ő sugaraiban virágozott ki, hanem csupán néző és olvasó, európai személy, aki elégedetten nyugtázza, hogy a napot jól formálták meg, hogy pár pillanattal később ugyanilyen elfogulatlansággal, „objektíven” esztétikai élvezetet találjon abban is, hogy a holdat vagy a fűzfát szintén jól rajzolták meg.

Így már legkisebb korától kezdve megfigyelőnek, bírónak, értékelőnek, elvezőnek neveljük a gyermeket, nézőnek és hallgatónak, s ezáltal elvágjuk a naphoz és a természethez való őserejű, mitikus kapcsolatot; elvesztetté tesszük így, aki előbb-utóbb egyedül marad ezen a világon, s magányának tudatában kétségbe fog esni, ölni fog és búslakodni, hogy végül a felnőttek költészetéhez: szerencsétlenségének költői gyógyításához meneküljön.

Ahelyett, hogy átengedné magát a világnak és arról mesélne, hogy mi ennek a világnak a részei vagyunk, ahelyett, hogy felfedezné bennünk a mitikus forrásokat, a költészet antropomorffá válik. Az állatokat magunk miatt szerepeltetjük, az állatok már nem állatok, hanem nekünk szóó jelek. (Gorinšek: Vidám dal; a nyúl a bundáját adja, a rák az ollóját, a sün a tüskéjét, tehát: „Szörme, olló, s a tű itt van, házicipóm mindjárt készen van.” Nyúl = szörme, rák = olló, sün = tű. Az állatok tehát azért vannak, hogy pócsnit, ruhát készítsünk belőlük, hogy megegyük őket, hogy — legjobb esetben — játszunk velük...) Az egész természet csak értünk létezik, eszközünké vált. Az egyedüli igazság — a létezés: az árucere-forgalom fő ekvivalense, az érték — maga az ember. Így zárkózunk be a többi ember előtt a neolitikori társadalom önzésébe, narcizmusába, abba a modellbe, amely végül is kizárólag csak az emberi ént, az értelmet, a termelést, az erkölcsöt ismeri el, míg elveti a képzeletet, elutasítja az érzéseket, a szeretetet, a változatosságot; illetve mindezt elismeri, de csak mint földalatti, kikerülhetetlen, visszataszító tényezőket.

Az emberi tulajdonságokkal való felruházás a mesékhez kapcsolódik (Sinkovec: Kacska). Az állatok életmódjának leírásához; úgy élnek, mint az emberek, olyanok is, akár az emberek: kokettálnak, tisztálkodnak, fésülködnek, ebédelnek, sétálnak, büszkélkednek, akár a dámák. A gyermekkel már kezdettől fogva elhitetjük, hogy az állatok csupán az emberek utánezatai, de nem az igazi embereké, hanem az olyanoké, amilyenek ma vagyunk, a neolitikus rendszerben. Nem ismerjük el annak a lehetőségét, hogy az állatok másnyenek is lehetnek: hogy a mozgásuk más is lehet, nemcsak sétálgatás. Nem véletlen, hogy olyan szívesen választunk háziállatokat, amelyek legjobban hasonlítanak ránk, hiszen leigáztuk őket. Ha a gyermek először a háziállatot ismeri meg, akkor mélyen belevésődik majd az érzés, hogy mi vagyunk a világ urai, s az állatok aláezatosan szolgálnak bennünket, hogy mi vagyunk a világ egyetlen lehetséges modellje, s a többi — vadon élő — állat is a háziállatokhoz hasonló, tehát a mi öntőformáinkban jöttek létre. Ha mégsem, akkor ellenségeink, tehát meg kell őket semmisíteni, vagy legalábbis a gyermeket meg kell tőlük védeni (Kette: A szultán és a kiskutyája). Az igazi, jó háziállat — mondjuk, a kutya — az, amelyik szolgálja az embert, védi őt, jobban mondva a vagyonát (a neolitikus társadalom osztály- és birtokosi társadalom). A hős a bátor kutya, amely a farkast — a vad, ellenséges kártevőt — nyakon ragadja, és úgy elveri, hogy örökre elmegy a kedve a settenkedéstől és a lopástól. A lopás a legnagyobb bűn, az a legbátrabb, aki a legönzetlenebbül védi a tulajdont. S a megszelídített, idomított világ az eszményi.

A gyermek a világ jövőző ura: a költészet bemutatja az alattvalóit. És mivel a gyermekköltészetben az ember-úr sohasem — vagy csak nagyon ritkán, kivételesen — fedi fel saját erőszakosságát, bűnét, ölni vá-

gyását, hanem kizárólag jó apaként, gondos gazdaként, erkölcsös személyként mutatkozik, természetes tehát, hogy a gyermeknek is utánoznia kell őt. Az állatok nem élhetnek nélkülünk. Saját magukról nem tudnának gondoskodni. Mivel nagylelűek vagyunk, magunkhoz hívjuk őket, s ők hálásan eszik kezünkéből a kenyeret. Az imperialista neolitikori ember erőszakossága a tisztesség ideológiája mögé bújt; a gyengéd ember a világból állatkertet csinál, amelyben boldogok az állatok. Minden fekete, ami nem európai. Fajgyűlölet.

Sok a játék. De ezek nem a sorssal való játékok. Arra tanítjuk a gyermeket, hogy mielőbb elkezdjen játszani a világgal; a világ nem élő test, amelynek részei vagyunk. A világ tárgy, az eszközünk. Arra tanítjuk a gyermeket (Mevlja: A lovagló fiúcska), hogy a ló — lovaglásra való eszköz. Falovat adunk alá, hogy előbb a veszélytelen modellen gyakoroljon. Arra törekszünk, hogy valamennyi ló ehhez a falovacskához hasonlítson, valamennyi állat az idomított háziállatokhoz, és végül valamennyi ember a példás, tökéletesen nevelt emberpéldányhoz. A szobánk közepén galoppozó lóról énekelünk, arról akarjuk meggyőzni, hogy a szobánkban elegendő legelnivalót talál, s ráparancsolunk, hogy a konyhában álljon majd meg és üdvözölje anyukát (a ló-katona, a ló-tisztviselő). Az ember játékos, miután beidomította a világot.

A családi idill kellős közepén vagyunk. A gyermek nem magáért való lény. Osztálytársadalomban él, ahol fölül a szülők, alul a gyermekek osztályát találjuk. Mivel egyszer majd a gyermekek is szülők, tehát uralkodók lesznek, fel kell készülniük erre a felelősségteljes szerepre; meg kell tanulniuk, hogyan kell sikeresen és emberszerető módon uralkodni (az ideológia térhódítása). Ami a gyermekben sajátságos, ami a családon kívülre hajtja, az rossz, asszociális. A szülők a példa, amit mind tudatosabban kell utánozni: a gyermek igazi élete a konyha, az apa dolgozószobája és a gyerekszoba között zajlik, s nem más, mint a szanatóriumhá festett neolit börtön zárt körében való lovaglás.

De hadd fejezzem be. A példák, amelyeket felsoroltam, csak a neolitikus megkerülését célzó egyedi, bizonytalan és meghatározatlan próbálkozások; ezt a logikát kell megkerülni, nemcsak a pedagógikát, a moralizálást, az ideológizálást, a mindenfajta erőszakot, hanem az osztálytársadalomnak a tenmelésen, az áruosere-forgalmon, a tudományon és a rendszeren alapuló elveit. A jövő gyermekirodalmának a tapogatózó próbálkozásokon túl a „módszerig” kellene eljutnia, olyan módszerig, amely túlhalad minden ésszerűsítő metodológiát. Itt van például a fantasztikum világa. Nem az imaginárius világ, nem az uralkodó realitás alibivel való helyettesítés, hanem sajátos jelképeség: a mítoszokhoz való visszatérés.

KARTAG Nándor fordítása